

Croquis artanencs

EL POBLE

I

Cada pic que me'n som anat d'Artà n'he pres comiat amb greu recança, i cada volta que hi som vingut de bell nou he sentides batre d'alegria les ales del meu cor. Fill del plà sec i monòton, mos ulls de camperol no estaven avesats a contemplar aqueixa deliciosa varietat: reconcs qui tot l'any són un pa de verdor, clapes d'alzines fosques, montanyes enverinades de pins, vlls obagoses per on l'aigua fugissera hi salta com un cabrit entremaliat, faixes de polls qui, en la primavera, tremolen de plaer, oint la sinfonia dels rossinyols, oliverars milenaris amb la soca baunada xuclant la llecor d'un terror pedregós... I desde el primer dia en que conegní el paisatge artanenc, tan elegant i senyoril·vol, ja m'entrà, per sempre més, en l'amor de l'ànima. I no solsament fui encativat per l'aspecte franc i noble dels aous i praderies, dels boscatges i turons, de les fonts i les rieres, sinó també pel posat meditatiu i recullit del poble flectat de genolls al peu de la Verge Maria. El camp somriu, el poble prega; el camp us assereua l'esperit, el poble us augmenta la devoció; el camp us ompla de meravella, el poble de suavitat; el camp us ungeix amb el crism de l'alegria, el poble us encomana la pau de gorg inòndvil; el camp és ple de llum i de color com la festa de Pasqua florida; el poble és embolcat de silenci com un temple o com un monestir.

Amb la capuça calada, plorosos com a frares d'una ordre extingit, revolteja el poble els

molins farinors, sense ales, sense braços; aquelles ales d'aucell monstraós, aquells braços deformes que cruixien i s'agitaven furiosament quant els empenyia l'oratge. Les antenes envelades, eren com a flors gegantines nades vora el capell de la torre i obertes a tots els vents sense mai esflorar-se; però, ara, els vents de modernitat les han esfullades i mai més tornaran brostar.

Els carrers són ombrívols torts com arrels, i alguns, com és ara els de Vila Nova i Era Vella, estrets just tiranys de cabres. A redols l'herba hi creix, a la manera que hi creix i s'ufana pel conradís, i les paret i les canals també s'engal·len sovint de floes i penjarelles verdes. Guaiten per les finestres, faixades de blanc, clavells de tota color, anfabagueres estufades dins olles retules, colens policromats, vaumers roses, de fullas brèvols, i tot això fa joc amb les parres — que per dissort s'arribaran a extinguir — amb la soca plena de ferides i cangrena com si fossin tocades de llebrosia; les parres qui, en revenir la saba, treuen borrons, aromen els carres, i s'empampolen, i mostren als minyons golosos, desde amunt, els joiells de sos raimis, riquíssims penjolls de pedreria. Les cases de Santa Catalina, de S' Era Vella, de S' Hort del Convent, de Na Crema i de totes les foranies del poble són rovel·looses i morenes com el pa torrat, com les nostres pageses, com la gentil Sunamitis, per servir-me d'una comparança bíblica; tenen el sòtil de canyes

negroses, i com aquella casa pigosa de Na Maria Antònia Salvà, sempre estan amb la porta oberta i franca per tot-hom. Ni teneu por de lladres; la casa, si mai tanquen, indefectiblement roman al pany, o la posen damunt la represa d'un finestró, o la penjen a una taixeta a la llinda del portal. En temps vell, casi tots els portals de la vila eren rodons, d'estil mallorquí, i ara ja només se queden un parell de dotzenes, car el mal gust i l'ignorància els han destruïts com moltes altres coses dignes d'ésser conservades.

Rodant pels carrers us trobau amb rellotges de sol que duen inscripcions llatines i encare que us hi treguen els ulls no les podeu acabar de llegir; veis estaques a les parets que aguantaren un parral i són com a braços romputs i descarnats amb la rigidesa de la mort que se podreixen lentament; pontarrous, hoc de cita pels minyons que per aquí s'encalzen, bruts i espallifats, furguen per dins els bassots i basteixen casetes de fane. Quant obrin una via nova pareix que les cases del veïnat en tenen un gran sentiment; tot canvi de postura els és dolorós i hen consideren com un hoste inoportú que vé a torbar la pau. Conec que som un poc obscurantista i reaccionari perquè més que els carrers amples traçats amb escaire i que trepiden del grau renou que s'hi fa, m'agraden els carrers que, per les volteres, pareixen guiyes de fora-vila; i així mateix m'agraden els reconcs i les cases que estan en un bell desordre, sense la tirania insuportable de les línees rectes. Així que redreçar el poble, segons el meu judici seria un atentat i el desfiguraria. Perque no hi faltés res,

altre temps també ens topavem amb carrers qui no passaven i això us duia a la punta de la llengua aquella graciosa corranda popular qui acaba:

el meu cor ja's arribat

a carreró qui no passa...

lo qual significa, la dificultat i l'opressió en que's trobava el glosador anònim.

Darrera aquelles tàpies que porien dur escrita la llegenda de les columnes d'Hèrcules: «non plus ultra», no més enllà, hi havia lo desconegut, una espècie de mar tenebrosa sense explorar, una espècie de terra de misteri que a la vila d'on som nadiu la meua fantasia d'infant poblava de èssers fabulosos, de gegants i homonets de colsada, de dimonis i bruixes que m'omplien de terror.

FELIX

Què són les durmílegues?

En el nombre de gener de la important revista *Tresor dels Avis* que en la nostra vila publica el folklorista D. Andreu Ferrer i en el recull de «Supercions de Menorca» veim, entre les animals, la següent: 16— «Per curar les cortanes a una persona que en pateix, s'ha de cusir una *durmílega* a la roba del pacient, a un punt que ell no ho pugui veure, ni ho ha de sebre i curarà. S'ha de fer així, perquè si ell sab que la du, no li farà efecte.»

Revisant una de les meves llibretes de notes, troba la següent: *Durmílega*, niu de cavall de serp, animallet, insecte del ordre dels ortòpters anomenat per els naturalistes, *Mantis religiosa*. Estant a foravila amb un treballador, girarem una pedra, devall la qual, fou observat un d'aquests nius, diguent-me aquell que «les *durmílegues* recullides en divendres i cuites, eren molt bones per curar mal de caixal». No vaig anotar si s'emplea el suc, producte de la cocció, o la *durmílega*, així com queda després d'ella.

Aquests nius, les fabrica la femella del insecte durant la posta, la qual sol durar un parell d'hores, temps suficient per depositar hi uns quatre cents ous. El seu tamany ordinari és de 3 a 4 centímetres de llarg per dos d'ample; el seu color ros clar i el seu aspecte esponjós, com de sabonera solidificada. Segons el lloc aont està, la seua forma varia per l'adaptació a la superfície del objecte

en el qual està fixat; molt corrent és, estar davall una pedra, en superfície plana i així, té la forma d'un semielipsoide més punxagut per un cap que per l'altre, amb la cara superior sempre convexa. En ella s'hi observen tres zones longitudinals ben marcades. La d'en mig, més estreta que les altres, se compon de laminetes a parells i montades les unes damunt les altres com les teules de nostres teulades. Les voreres d'aquestes laminetes estan lliures i deixen dues sèries de clivells per els quals surten les petites *Mantis*.

Les zones laterals, són completament llises i únicament s'hi veuen una sèrie numerosa de finíssims solquets transversals, que indiquen les diverses parts de que se compon aquell caramull d'ous.

Amb aquesta curta descripció externa, me sembla n'hi haurà abastament, per sebre i comprendre lo que són les *durmílegues* ja que lo extern, és lo que no se pot amagar, lo més visible i no és d'aquest lloc entrar en l'estudi i descripció de la seua complicada constitució interna, la qual d'esser coneguda per la gent del camp, llavors si que en ferien de pensaments i deixant volar la fantasia, Deu sab aont arribaria la seua senzilla exaltació.

A la provença, li diuen *tiguo* i el poble d'allà, les emplea per curar les sedes; amb estat fresc, les xapen pen mig i les freguen per damunt la part inflamada. També són considerades com un bon remei per curar mal de caixal. Les dones les recullen de lluna i les guarden religiosament, casi sempre cusides en el fons de la butxaca per no perdre-les.

El nom *durmílega* no sembla indicar ben en propietat l'objecte an el qual s'aplica, ja que derivat de dormir sol referir-se a lo que dorm molt i a un niu, realment no hi ha res que pugui dormir; dels ous neixen les petites *Mantis* que surten tot seguit a la vida lliure.

Ara bé, el qui la va batiar, va observar el naixement i considerant-la un bresol, amb més o manco precisió, li va aplicar aquell nom?

Juan de Binialgorfa

Artà, febrer de 1928

— 0 —

CONFERENCIES A LA CAIXA RURAL

La Junta de Acció Catòlica-social de la Caixa Rural d'Artà ha organitzada una tanda de conferencies a càrreg de prestigioses i cultes personalitats de la nostra vila.

Foren inaugurades el diumenge dia 11, corregeut la primera a càrreg del il·lustrat metge D. Rafel Q. Blanes.

El local s'omplí de gom en gom haguent-se'n de tornar molta de gent perquè sala, passets i sales veinades, tot era ple a vessar. Presidiren les dues autoritats civil i esglesiàstica, i alguns membres dels Consells de la Caixa Rural i entre ells el President, el qual obrí l'acte anunciant l'acord de donar aquesta sèrie de conferencies i presentant al primer D. Rafel Q. Blanes.

Aquest s'aixeca i diu que no veuen amb ell sino un fill d'Artà, un germà, que planyent-se dels descuits sanitaris tan freqüents que'l poble pateix i tan d'inimics que l'envesten, vol prestar el seu modest concurs per veure de millorar l'estat dels demès germans, especialment en lo que se refereix a la terrible malaltia que desgraciadament sembla haver-se ensenyorida de la nostra vila: la tuberculosi.

Caldria dedicar tot el periòdic a la ressenya de tan ben meditada com profitosa conferència si haguésem de donar-ne un ample extracte, lo qual no 'ns és possible.

Sols podem dir que en ella, estudià les causes que favoreixen el desenrotlament de tal malaltia, essent de les principals, la convivència amb un tuberculós, la falta d'alimentació, i la falta d'higiene i exercici.

Ressenya els treballs d'En Koch i sos estudis sobre el microbi de tal malaltia, i els medis per esveir-lo els principals dels quals són la llum i l'aire. S'ocupà extensament de la predisposició o receptibilitat dels infants i les condicions amb que haurien d'estar cuidats en la família, en la societat i en l'escola per poder ser-ne alliberats.

Indicà els altres factors socials directes, aglomeracions, vida familiar, tallers, etc. i donà normes profilàctiques, a fi de remeiar en lo possible aquesta plaga. Digué que a Espanya moren cada any de tuberculosi unes 80.000 persones; a Mallorca unes 600 i a Artà de 10 a 12, amb lo qual se pot veure la necessitat de fer un esforç col·lectiu per evitar el seu desenrotlament. La família, el poble, tots, podem ajudar a tal tasca; però més que ningú la dona. Se planya de lo descuidada que està l'ensenyança de la dona en lo que atany a la puericultura i la necessitat de capacitar-la perquè sàpiga complir com a mare i cuidar convenientment a sos fills.

S'extén en lo referent als segurs socials. Explica el funcionament de semblants segurs a Anglaterra, a Alemanya, a Amèrica i altres punts. Parla de la secció que existeix en la

mateixa Caixa Rural, que hauria d'engrossar ses llistes i crear-se en ella la secció pels casos d'invalidesa. Parla també de la conveniència de crear un petit sanatori, que amb l'esforç de tots i l'ajuda del govern, la qual sol ésser en un cinquanta per cent, se'n podria fer un a un Km. lluny del poble capàs per quatre o cinc persones i acabà, demanant a Deu i la nostra Patrona la Verge de St. Salvador guardin el nostre poble de tan terrible assot, i beneesquen els esforços de tots. Tots units — digué, i laborant units per l'extirpació de la tisis i la regeneració de la rassa haurem escrit la pàgina més brillant de l'història d'Artà.

Molts d'aplaudiments escoltà al final de sa bella peroració. Rebi la més coral felicitació.

S'anuncià acte seguit la que donà el diumenge dia 18 D. Jaume Sancho farmacèutic i per falta d'espai deixam la seua ressenya pel pròxim n°.

RELLIGIOSES

PARROQUIA

Ahir abans de la missa major se beneí una imatge de nostra Sra. de Montserrat, que regalà a la nostra parròquia la Mestre Nacional Sta. Satué.

Divenres passat comensaren les Coranta Hores dedicades al patriarca St. Iosep, que s'han fetes amb tota solemnitat. Diumenge i dilluns se feu la cloenda després del sermò del capvespre El tríduo és estat predicat pel mateix P. Coremer.

El diumenge de passió a les 7 i mitja confessaran i combregaran lots els nins i nines que ja han feta la primera comunió. A les 9 del mateix dia se confessaran els petits. El dijous de capvespre confessaran els de 1ª, Comunió i al endemà dematí heu haurà per aquets la solemne Comunió general.

CONVENT

Diumenge com a quart de més hi haurà la Comunió general pels Terciaris.

De Son Servera

En el sorteig celebrat a Inca dia 11 del corrent, tenguè la dissort de correspondre-li anar a servir a Africa el serverí Jordi Sansó (a) Mora.

—Regressà aqests dies de Mèlilla en Miquel Fornés, després de dos anys de servici militar prestats en el Parque Movil de dita plassa. Sia ben arribat.

—En el teatre Unión, diumenge dia 11, uns quants joves aficionats al art declamatiu representaren durant sa vetlada el

sainet titulat «El Príncipe Improvisado» baix la siguent repartició: príncep, en Monserrat Mascaró; Dr. Tenacillas, en Melsión Sant Andreu; Pedrito, Juan Andreu; majordom Gabriel Brunet i criat Antoni Bauzá.

Ademés en Jaume Vives (a) Ferllonga recità el monòlec «El Acusado en el banquillo» a tots ells la nostra enhorabona ja que se lluiren cada qual en el seu respectiu paper, i que no sia la darrera obra que representin aquests joves que demostraren tenir excel·lents condicions pel drama.

—Tambè en el «Recreo» hi treballà la «Troupe Guzman», agrupació artística que feu alguns exercicis gimnàstics i de cant, amb acompanyament de piano, que foren aplaudits.

—Air i avui, dia 18 i 19, tenguem en el «Unión» la cansonetista Josefina Carreño que debutà amb l'ajust i gracia que la caracteriza.

MORT—Ahir 18 morí Na Catalina (a) Carriona esposa d'en Tomeu (a) Cama. (A. c. s.)

—A la Parròquia avui dia de St. Jusep ha predicat en la missa major el Rt. D. Antoni Lliteres. Després de l'ofici s'han fetes rogatives manades per l'Ilm. Sr. Bisbe perquè cessi la persecució de Mexic.

Corresponsal.

DE CANOSTRA

DEL TEMPS

L'hivern, que per cert es estat dels anys rigorosos, va mancant. Aquesta desena, si be amb petites variacions, és estada de bon temps; diades de sol; dies reposats i serens si be ha amollada encare qualche brusca.

AGRICOLES

Els bons dies d'aquesta desena s'han poguts aprofitar be en el camp per fer les feines pròpies de la temporada. Fins aquí els sembrats no han patit gens, han tenguda bona saó. Are s'hi posà molta d'herba. Els ametlers han estat un poc espolsats, però aguanten encara, en general, un bon esplet que, si arriba a port, podrem dir que hi haurà bona anyada. Les faveres posaren molta estufera, però aguanten poc les flors.

MORTS

Dia 14 morí a Sa Colonia sa madona Bèl Birimelis (a) Caminera, la qual fou portada a la vila dia 15. Al cel sia.

Tambè morí a Sa Colònia després de llarga malaltia un fiy de

Madò Maria Gatova (a. c. s.)

Dia 16, a entrada de nit entregà l'ànima a Deu En Jaume Danús (a) Serra, del qual diguerem que estava de molta gravetat, després de ser operat a Palma. Patia una malaltia molt terrible. Que Deu el tengui a la glòria i rebi sa familia el nostro condol.

LA CONGREGACIO

MARIANA

Air en motiu d'èsser la festa onomàstica del Dr. de Congregació el Rt. D. Josep Sancho de la Jordana, li volgueren fer els congregants un acte de simpatia amb l'entrega d'un valios rrellotge regal. No disponguent avui d'espai per ressenyarlo, si Deu ho vol ho farem en el número pròxim.

BENVENGUT

El Sr D. Lluch Satué, pare de la mestra nacional Sta. Josefina Satué, ha vengut de Barcelona per assistir a la festa onomàstica de sa filla i passar alguns dies aquí. Li desitjam felis estada en la nostra vila.

ESTAT SANITARI

Hi ha molts de costipats, a causa dels canvis de temperatura propis d'aquest temps; però són benignes en general.

SORTEATS PER AFRICA

El diumenge dia 11 se feu el sorteig dels mossos que enguany les toca anar al Africa. D'Artà n'hi caigueren set que són:

Cristòfol Ginard (a) Des Campet
Jaume Carrió de Son Daurat
Rafel Serra, (a) Poble.
Toni Mesquida (a) Payes.
Toni Massanet (a) Clarito.
Tomeu Feménias de Son Sureda
Sebastià Ballaster (a) Llissa.

ASCENS

El nostre amic i paisà D. Juan Font Mestre que era Sargent d'Artilleria de la Comandància de Ceuta a Alcazaba-Tetuan es estat ascendit a Suboficial, quedant-se a la mateixa comandància. Sia enhorabona.

ESPECTACLES

EN EL VELODROM

Diumenge passat dia 11, el decapvespre hi hagué funció de titeres en la pista per la «troupe Guzman». Hei hagué una bona entrada. Se veu que feia estona que'l públic no n'havia vistes i anava delitós. Feren exercicis gimnàstics i d'equilibri que agradaren molt a la concurrència, com feren també algunes escenes còmiques.

PRINCIPAL

Se diu si duran la bellíssima pel·licula *Ben Hur* que a Palma ha tengut tan brillant èxit. Segurament que aquí en tendria molt també.

Banco Catalán Hipotecario

PALMA DE MALLORCA

Oficinas Provisionales

VALLORÍ 2

Telégramas: BANKAIP

Teléfono: 251.

CAPITAL SOCIAL 25.000 000

CASA CENTRAL BARCELONA

Préstamos hipotecarios, negociación y descuentos de letras, cuentas corrientes a la vista y a plazos fijos, y en general toda clase de operaciones bancarias.

ACCIONES 6 p3

AGENCIA DE ARTA A PALMA
I VICEVERSA DE
ANTONI GILI (A) COMUNA

SERVICI DIARI EN PRONTITUT I ECONOMIA
DE PREUS
ENCARREGS A DOMICILI
Palma -- Banch de S'oli, 24
DIRECCIO: Artá--Can Comuna Centro

GRANJA BARCINO

PER TOTA CLASSE D'AVIRAM DE RAÇA
CUNIS, COLOMS, ALIMENTS ESPECIALS
PER POLLS, I PONEDORES, INCUBADO-
RES; ANELLES. PLANS I CONSULTES
--(H) CONSELL-MALLORCA--

ALMACENES MATONS

DE
RAFAEL FELIU BLANES
CALLE DE JAIME II n.º 39 a 149
Palma de Mallorca
SASTRERIA PARA SEÑORA
Y CABALLERO
ARTICULOS Y NOVEDADES
PARA VESTIR DE TODAS CLASES

Ensaimades i panets

En lloc se troben millós que a la
PANADERIA Victoria
ES FORN NOU
DEN

Miquel Roca Castell

A sa botiga he'l trobareu sempre pans
panets galletes, bescuits, rollets, i tota
clasa de pasticeria.

TA...BE SE SERVEIX a DOMICILI
Netedat, prontut i economia

DESPAIG:

Carrer de Palma 3 bis. ARTA

EN JAUME PICO
(A) ROTCHET

té una Agencia entre Artá i Palma i he'l
va cada dia.

Serveix amb prontutut i seguredat tota
classe d'encarreges

Direcció a Palma: Harina 8. An es cos-
tat des Centro Farmacèutic.

Artá: Palma n.º.. 5

Tienda Vicens
PRECIOS FIJOS Y MUY REDUCIDOS

EN
Tejidos y toda clase
de
Merceria comestibles
Perfumeria

SE VENDEN MAQUINAS DE COSER

PFAFF E IMPERI

y toda clase de instrumentos

J. V. CALLE DE A. BLANES 38

Automòvils de lloguer

DELS GERMANS

SARD (A) TERRES

A cada arribada de tren van a l'Estació.
Teneu servici combinat amb el Ferrocarril.

Excursions a Ses Coves, Calarratjada i demés
punts de Mallorca a preus convenguts.

DIRIGIRSE:

Carré d'En Pitxol n.º 8.

Id Son Servera n.º 29

} ARTÁ.

NAUMAN

**MAQUINAS PARA
COSER Y BORDAR**

La Fábrica más grande de Máquinas
para coser y bordar del continente.

(MARCA ALEMANA)

DEPOSITARIO EXCLUSIVO EN ARTA

CAN GANANSI